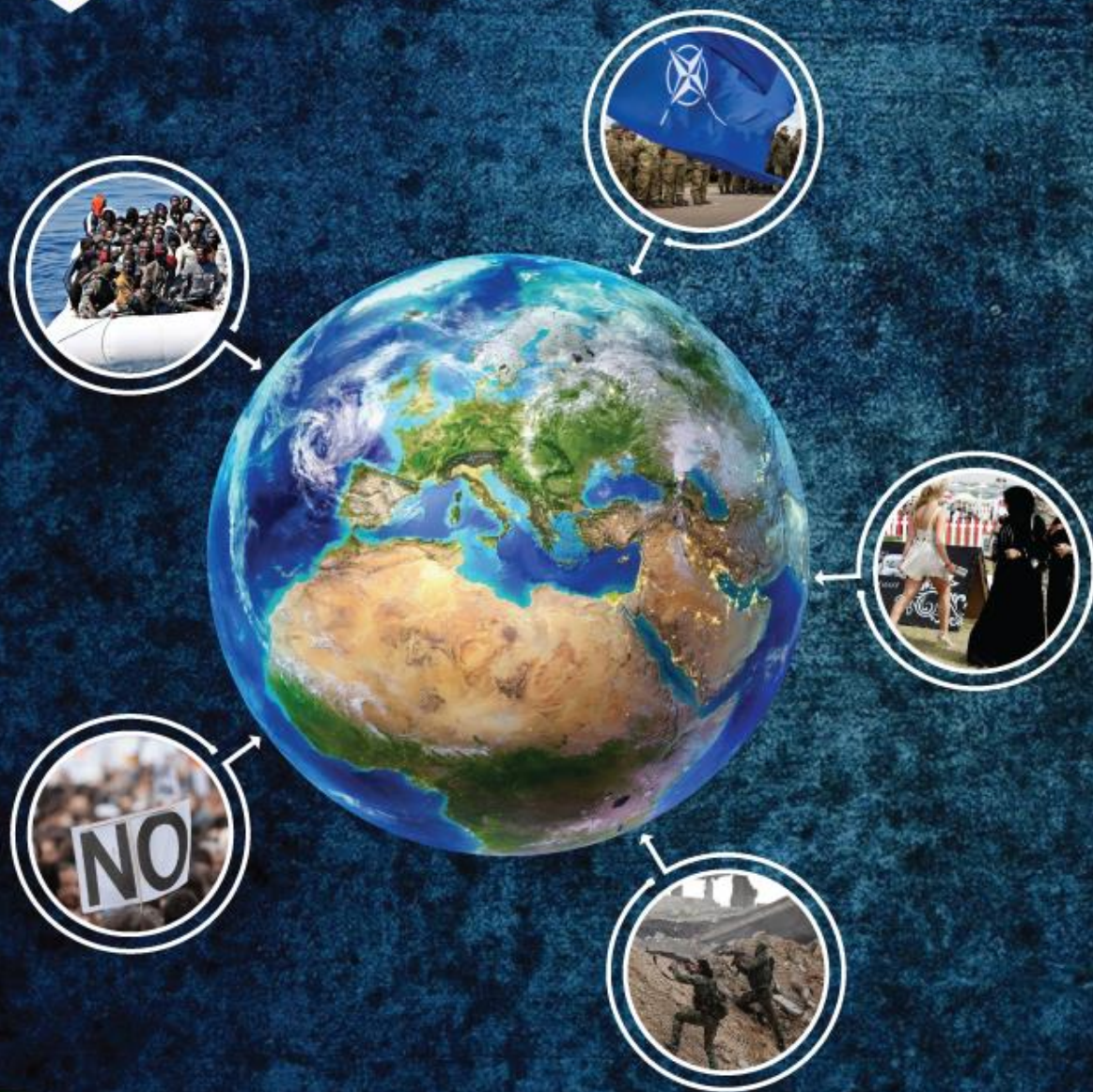




CENTRUM BEZPEČNOSTNÍCH A VOJENSKOSTRATEGICKÝCH STUDIÍ
UNIVERZITY OBRANY V BRNĚ



BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ

SEKTOROVÁ ANALÝZA A IMPLIKACE
PRO OZBROJENÉ SÍLY ČR 2019

RICHARD STOJAR A KOL.

Bezpečnostní prostředí

SEKTOROVÁ ANALÝZA A IMPLIKACE PRO OZBROJENÉ SÍLY ČR

2019

BRNO 2020

AUTORSKÝ KOLEKTIV

Mgr. Richard Stojar, Ph.D.

Mgr. Vendula Divišová, Ph.D.

Mgr. Dominika Kosárová, Ph.D., M.A.

PhDr. Libor Frank, Ph.D.

Mgr. et Mgr. Jakub Fučík, Ph.D.

Ing. Antonín Novotný, Ph.D.

Ing. Jan Břeň, Ph.D.

Mgr. Miroslava Pavlíková

Mgr. Adam Potočňák

Tato odborná studie je dílčím výsledkem projektu DZRO STRATAL - Strategické alternativy, řešeného na Univerzitě obrany.

Recenzenti:

doc. Ing. Ivan Majchút, Ph.D., Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši

plk. gšt. Mgr. Ing. Libor Kutěj, Ph.D., Katedra zpravodajského zabezpečení, FVL, Univerzita obrany v Brně

Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií (CBVSS)

CBVSS je součástí Univerzity obrany v Brně a je dle zákona č. 111(1998 Sb., § 22 odst. 1, písm. c), vymezeno jako jiné pracoviště pro vzdělávání a tvůrčí činnost. Jeho posláním je zejména:

- Vědeckovýzkumná činnost v oblastech bezpečnostních studií, strategického leadershipu, vojenského umění, strategického řízení a obranného plánování, která je uskutečňována pro potřeby strategické úrovně rozhodování, řízení obrany státu a výstavby ozbrojených sil ČR.
- Příprava vojenských a civilních odborníků resortu ministerstva obrany a ozbrojených sil v odborných a kariérových kurzech (KGŠ, KVD).
- Expertní, publikační a popularizační činnost (mj. garantuje vydávání časopisů [Vojenské rozhledy](#) a [Obrana a strategie](#)).

ISBN978-80-7582-340-3

ÚVOD

Cílem této analytické studie je zhodnocení vývoje bezpečnostního prostředí České republiky v roce 2019. Ambicí Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany v Brně (CBVSS) je poskytnout alternativní pohled do diskuze o důsledcích bezpečnostního vývoje pro formulování a realizaci účinné obranné politiky České republiky. Studie vychází primárně z materiálů zpracovaných CBVSS a z analytických materiálů vyhotovených ve státech sdílejících stejné či obdobné bezpečnostní prostředí a bezpečnostní zájmy. Studie předkládá výsledky komparativní analýzy dostupných otevřených zdrojů a obsahuje hodnocení zvolených státních a nadnárodních aktérů. Pro potřeby studie byla použita sektorová analýza vycházející z přístupů kodaňské školy, popsány jsou zde politický, sociální, environmentální, vojenský a ekonomický sektor. Text analyzuje období uplynulého roku 2019 a snaží se zachytit v jednotlivých sektorech hlavní události a trendy s dopady na bezpečnostní prostředí a identifikovat z nich implikace pro obrannou politiku a ozbrojené síly. Verifikace výstupů byla provedena v rámci expertních jednání za účasti příslušníků MO ČR, AČR a představitelů bezpečnostní komunity.

Výsledky sektorové analýzy jsou znázorněny na obrázku v závěru studie. Relevantní hrozby identifikované v roce 2019 jsou zde rozděleny dle příslušných sektorů, tedy dle povahy chráněné hodnoty nebo zájmu ČR, které ohrožují (např. stabilita euroatlantického prostoru nebo životní prostředí). Zároveň jsou hrozby umístěny v soustředných kruzích odrážejících úroveň jejich působení: lokální - regionální - globální. Některé výzvy se zároveň manifestují ve více sektorech a na více úrovních.

POLITICKÝ SEKTOR

Za rok 2019 je možné zaznamenat několik trendů, které ohrožují ať už suverenitu států, legitimitu politických režimů, národní identitu anebo mezinárodní pořádek. Podobně jako v roce 2018 i tentokrát se jedná především o výzvy spadající do kategorií: politická nestabilita, ohrožení jednoty Evropské unie a kredibility NATO, změny v distribuci moci a vlivu ve světě, stejně tak odstoupení od mezinárodních dohod, které měly zamezit nestabilitě a závodům ve zbrojení.

Politická nestabilita ve světě

Vícero států v různých makroregionech světa čelilo v roce 2019 vnitrostátní nestabilitě, občanským nepokojům a protivládním demonstracím. Z evropských států je nutné vyzdvihnout demonstrace v sousedním Polsku, které byly organizované z obavy před omezováním nezávislosti soudní moci ze strany vlády. Protesty se nevyhnuly ani dlouhodobě nestabilnímu Blízkému východu či subsaharské Africe, ale ani Latinské Americe či Dálnému východu.

Za jeden z politicky nejméně stabilních regionů v roce 2019 je možné považovat Blízký východ. Na podzim 2019 vypukly v Iráku, Libanonu a Íránu protesty související především se sociálně-ekonomickou situací v těchto státech. Demonstranti protestovali proti korupci, nezaměstnanosti, stagnující ekonomice, či zvýšení cen pohonných hmot a některých služeb, přičemž požadovali také změny ve vládě. Kromě vnitrostátních protestů dochází i k nárůstu napětí v oblasti Perského zálivu, kde mezi sebou soupeří Saúdská Arábie a Írán o pozici regionálního hegemona. V regionu je navíc vysoká koncentrace selhávajících států, které občanům nedokáží zajistit často ani základní statky a služby, přičemž nejkritičtější situace je aktuálně v Jemenu. Situace na Blízkém východě je dlouhodobě nestabilní, s čímž souvisí také další hrozby jako radikalizace, terorismus či ohrožení lidské bezpečnosti a následná migrace.

Výjimkou v tomto směru není ani Afghánistán, kde demonstranti v roce 2019 žádali v souvislosti s prezidentskými volbami transparentnost a spravedlnost. Stabilitu v zemi mohou v blízké budoucnosti ovlivnit rozhovory mezi USA a Tálibánem, které pokračovaly v roce 2019 s cílem ukončit 18 let trvající konflikt a zajistit odchod amerických vojáků z Afghánistánu. Přestože Donald Trump v září jednání dočasně přerušil a v reakci na útok Tálibánu, při kterém byl v Kábulu usmrčen i americký voják, je dokonce nazval „mrtvými“, v prosinci byla jednání obnovena. Další vývoj a stabilita Afghánistánu i celého regionu budou do velké míry záviset i na výsledku rozhovorů mezi USA a Tálibánem a na schopnosti Tálibánu dohodnout se s afghánskou vládou.

Politická, ekonomická či bezpečnostní situace je dlouhodobě nestabilní i v oblasti subsaharské Afriky, a to včetně Mali, kde působí i čeští vojáci v misích OSN a EU. V dubnu 2019 v zemi vypukly protesty proti dlouhodobému etnickému násilí, přičemž Mali během roku čelilo i několika teroristickým útokům místních ozbrojenců. V důsledku dlouhodobého konfliktu a nestabilitě se v zemi zhoršuje i humanitární situace. V roce 2019 podle OSN několikanásobně vzrostl počet obyvatel Mali, kteří čelí potravinovému nedostatku, a počet vnitřně přesídlených osob se zvýšil z 80 000 na 200 000.¹

Protestům se ale nevyhnul ani Dálný východ a Latinská či Střední Amerika. V Hong Kongu vypukly demonstrace proti pročínské vládě už v březnu 2019, zatímco v prosinci protestovali i obyvatelé Indie proti zákonu o občanství, který diskriminuje muslimy. Ve Venezuele zase krize eskalovala poté, co v lednu 2019 parlament vyhlásil prezidentské

¹ Unprecedented humanitarian crisis in Mali revealed in new report. 12.12.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/tzBHp>

volby z předchozího roku za neplatné a svého úřadujícího předsedu Juana Guaidóa jmenoval dočasným prezidentem Venezuely. Stalo se tak poté, co se zároveň Nicolas Maduro ujal svého druhého funkčního období, zatímco více než 50 států včetně České republiky uznalo za prezidenta Venezuely právě Guaidóa. Jeho pravomoci jsou ale poměrně slabé a navzdory podpoře USA a států EU nedosáhl ve Venezuele výraznějších úspěchů, zatímco Maduro nadále těží z podpory armády. Venezuela navíc kromě politické krize čelí i krizi ekonomické, či dokonce až humanitární. Nestabilita se stupňovala i v další zemi amerického kontinentu, a to v Mexiku. Tisíce obyvatel Mexico City protestovaly opakovaně proti prezidentovi Obradorovi a jeho vládě, která podle protestujících destabilizovala stát. Lidé protestovali zejména proti špatné ekonomické situaci, nedostatku léků, ale i proti násilí. Rok 2019 byl pro Mexiko zároveň rokem, kdy oficiální statistiky zaznamenaly nejvíce vražd od počátku jejich zaznamenávání v roce 1997 (dohromady 34 582 zavražděných za jediný rok, což znamená v průměru 95 vražd za den).²

Vnitřní výzvy pro EU

Ve více státech Evropské unie i nadále přetrvávají populistické, neliberální a autoritářské tendence.³ Rada Evropy ve své zprávě z roku 2019 obvinila Maďarsko z porušování lidských práv.⁴ V říjnových parlamentních volbách v Polsku potvrdila většinu v dolní komoře vládní strana Právo a spravedlnost přesto, že Evropská komise zažalovala Polsko u Soudního dvora EU za reformu soudnictví, kterou označila za odporující principům právního státu.⁵ V listopadu Soudní dvůr EU rozhodl, že reforma může ohrožovat nezávislost soudců a je v rozporu s unijním právem.⁶ Populistické, nacionalistické a krajně pravicové strany získaly opět značnou podporu i ve volbách do Evropského parlamentu, v Itálii, Polsku, Maďarsku a Francii dokonce získaly většinu hlasů.⁷ Zastoupení v Evropském parlamentu získala i krajně pravicová strana Lidová strana Naše Slovensko. Přítomnost několika krajně pravicových, ultranacionalistických a euroskeptických subjektů v Evropském parlamentu může ohrozit schopnost dosáhnout konsensu ohledně některých specifických témat, na která mají uvedené strany vyhraněný názor.

Evropská Unie v roce 2019 pokračovala v jednáních se Spojeným královstvím, které se po referendu v roce 2016 rozhodlo vystoupit z EU. Vystoupení Spojeného království bylo naplánováno na 29. května 2019, termín byl ale dvakrát posunut pro nedostatečnou podporu brexitové dohody v britském parlamentu, v důsledku čehož britská premiérka Theresa May odstoupila ze své funkce. Nový premiér Boris Johnson dohodl s EU třetí posunutí termínu brexitu na 31. leden 2020.

Evropská unie tak i v roce 2019 čelila populismu, nacionalismu a autoritářským tendencím v některých členských státech i nejistotě spojené s otázkou vystoupení Spojeného

² Mexico murder rate hits record high in 2019. 21.1.2020. Dostupné na: <https://1url.cz/szBH4>

³ Freedom House, Countries and territories. Dostupné na: <https://1url.cz/jzBHR>

⁴ HENRY, G. Council of Europe accuses Hungary of widespread rights abuses, 21.5.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/hzBH3>

⁵ BRZOZOWSKI, A. Poľská reforma súdництва je podľa súdneho dvora v rozpore s európskym právom, 25.6.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/5zBHV>

⁶ Poľské pravidlá týkajúce sa veku odchodu do dôchodku pre sudcov a prokurátorov prijaté v júli 2017 sú v rozpore s právom Únie. Dostupné na: <https://1url.cz/AzBHK>; Rozsudok súdneho dvora, 5.11.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/4zBHs>

⁷ SCHULZ, F. How strong is right-wing populism after the European elections? 4.6.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/qzBHD>; European elections results, 2019. Dostupné na: <https://1url.cz/SzBhh>

království z EU, přičemž nebylo jisté, zda skutečně z Unie vystoupí a zda to bude odchod s dohodou, nebo se uskuteční tzv. tvrdý brexit.

Soudržnost NATO

Severoatlantická aliance čelila v roce 2019 několika kritickým momentům. Jednou z největších ran pro soudržnost Aliance bylo jednostranné rozhodnutí USA stáhnout se ze severní Sýrie bez konzultace s aliančními partnery, což umožnilo následnou tureckou invazi do syrského Kurdistanu. Turecká ofenzíva byla odsouzena členskými státy NATO, přičemž francouzský prezident se v souvislosti s uvedenými událostmi vyjádřil, že NATO je mozkově mrtvé, s čímž se ztotožnilo i Maďarsko. USA se podle Macrona stažením ze Sýrie postavily zády k spojencům. Evropa podle něj stojí na „okraji propasti“, a proto o sobě „musí strategicky uvažovat jako o geopolitické mocnosti“.⁸ Francie tak jednoznačně zpochybnila roli NATO a zdůraznila nutnost budovat společnou evropskou obranyschopnost. Vystala také otázka, co by se stalo, kdyby se Turecko ocitlo v pozici, že by mohlo aktivovat článek 5 v případě, že by Sýrie reagovala vojenskou odvetou.

Turecko, členský stát NATO, se zároveň začalo sblížovat s Ruskem a oba státy se dohodly na společném hlídkování podél turecko-syrské hranice. Turecko navíc už před invazí do Sýrie koupilo od Ruska systém protivzdušné obrany S-400 a začalo s Ruskem diskutovat i o nákupu ruských stíhaček SU-35, což spojenci v NATO kritizovali i pro nekompatibilitu systémů. Erdogan navíc pohrozil, že pokud spojenci z NATO neprohlásí kurdské jednotky YPG za teroristickou organizaci, Turecko zablokuje plány NATO na obranu Polska a Pobaltí v případě ruského útoku. Uvedené prohlášení ohrozilo kredibilitu NATO jako jednotného paktu, který je odhodlán bránit východní hranici před ruskou agresi.

NATO tak čelí nejen vnějším nepřátelům, ale i vnitřním výzvám, které vyplývají z jednostranných jednání USA, agresivního chování Turecka v rozporu s principy mezinárodního práva, zpochybňování role NATO některými členskými státy a nejednotným postojem vůči aktuálním hrozbám, především vůči Rusku. Je proto otázkou, do jaké míry je Aliance jednotná a jak by zareagovala v případě ruské agrese na východní hranici NATO. Ohrožena je tak důvěryhodnost alianční schopnosti odstrašování.

Redistribuce moci a vlivu na globální úrovni

Na globální úrovni nadále probíhá redistribuce moci mezi hlavními aktéry světového pořádku: USA, Ruskem a Čínou. Postavení USA jako důvěryhodného partnera bylo ohroženo jednostranným rozhodnutím stáhnout se ze severní Sýrie, stejně jako údajným zneužitím pravomoci amerického prezidenta Trumpa. Ten měl spojit vojenskou pomoc Ukrajině se znovuotevřením vyšetřování ukrajinské firmy, v níž působil syn Joea Bidena, možného Trumpova soupeře v nadcházejících prezidentských volbách. V září nakonec sněmovna reprezentantů na návrh předsedkyně Nancy Pelosi vznesla ústavní obžalobu vůči prezidentovi Trumpovi za zneužití úřadu a maření vyšetřování ruského vměšování do voleb v roce 2016. Poslanci sněmovny ústavní obžalobu schválili a v lednu 2020 se jí bude zabývat senát. Donald Trump se tak stal třetím prezidentem v historii USA, který čelil ústavní obžalobě.

Kromě toho, že USA čelí polarizaci americké společnosti ohledně Trumpova úřadu a kritice ze strany partnerů za unilaterální rozhodnutí, Rusko i Čína pokračují v posilování svého globálního vlivu. Americkým stažením se ze Sýrie Rusko jen získalo a těží i z toho, že Bašár

⁸ YAR, L. Prežívá NATO klinickou smrt? Čo na to východné krídlo? 20.11.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/ZzBHC>; Emmanuel Macron warns Europe: NATO is becoming brain-dead, 7.11.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/XzBHZ>

Asad zůstal u moci. Kromě toho se angažuje i v Libyi, kde podporuje generála Haftara, stojícího v čele opozice vůči mezinárodně uznávané vládě. Čína v roce 2019 čelila mezinárodní kritice za budování tzv. „převýchovných táborů“ v Sin-t'iangu.⁹ Kritizovalo ji zejména Turecko, EU i USA, které uvalily na čínské představitele odpovědné za detenční centra vízová omezení a několik společností umístily na černou listinu. Zároveň se ale státy jako Saúdská Arábie či Pákistán postavily na stranu Číny a chválily Peking za „úspěchy“ v oblasti lidských práv a „protiteroristické snahy“ v Sin-t'iangu. Navzdory mezinárodní kritice Čína i nadále pokračuje v projektu nové hedvábné cesty, tzv. *Belt and Road Initiative* (BRI). V březnu Itálie jako první ze států G7 vstoupila do projektu BRI, následně Peking podepsal Memorandum o porozumění na spolupráci na BRI s několika evropskými státy včetně Rakouska, Lucemburska či Švýcarska. Zároveň dochází k náznakům ekonomického sblížení mezi Ruskem a Čínou. V dubnu Vladimír Putin a Si Ťin-pching nazvali oba státy „dobrymi přáteli“ a slíbili spolupráci v prohlubování ekonomické integrace v Eurasii.¹⁰ V červnu oba potvrdili, že chtějí vybudovat „velké asijské partnerství“ propojením Euroasijské ekonomické unie a čínské *Belt and Road Initiative*. Rusko a Čína na posilování svého vlivu využívají různé vlivové aktivity, včetně šíření dezinformací. Bezpečnostní informační služba již ve výroční zprávě za rok 2018 označila za hrozbu pro ČR šíření proruských dezinformací a snahy Číny získat spolupracovníky mezi akademiky a ve státních institucích.¹¹ Opodstatněnost této hrozby se prokázala v roce 2019, kdy vyšlo najevo několik čínských aktivit v rámci českého akademického prostředí.¹²

Oslabená legitimita mezinárodních dohod a režimů

Rok po odstoupení USA od Dohody o íránském jaderném programu (známé jako JCPOA) oznámil Írán, že od smlouvy částečně odstupuje a dodržování dalších závazků podmínil chováním zbyvajících signatářů. V listopadu dal Spojenému království, Francii a Německu již třetí 60denní lhůtu na zachránění smlouvy, v opačném případě Írán bude i nadále snižovat plnění nukleárních závazků, které mu ze smlouvy vyplývají.¹³

V únoru 2019 USA odstoupily od Smlouvy o likvidaci raket středního a krátkého doletu (Smlouva INF). Rozhodnutí vstoupilo v platnost v srpnu 2019, když se strany ani půl roku po odstoupení od smlouvy nedohodly na další formě spolupráce., Rusku byla připsána plná odpovědnost za ukončení smlouvy kvůli zavedení nové rakety 9M729 do výzbroje RF, ačkoli obě strany se navzájem dlouhodobě obviňovaly z jejího porušování.¹⁴ USA zároveň chtějí, aby se stranou nové potenciální smlouvy stala i Čína. Dosud ale nic nenasvědčuje tomu, že by v krátkodobém horizontu mohlo dojít k sjednání nové smlouvy at' už s Íránem

⁹ MAIZLAND, L. China's Repression of Uighurs in Xinjiang, 25.11.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/QzBHU>

¹⁰ JEONG-HO, L. China and Russia forge stronger Eurasian economic ties as Vladimir Putin gets behind Xi Jinping's belt and road plan in face of US hostility, 26.4.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/hzBHF>

¹¹ Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2018. Dostupné na: <https://1url.cz/NMyNV>

¹² ZELENKA, J. Rektor Zima potvrdil, že s Číňany jednal o finanční podpoře. 22.11.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/azBHI>

¹³ Iran to confirm next steps in withdrawal from nuclear deal, 5.1.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/8zBHS>

¹⁴ NATO and the INF Treaty, 2.8.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/OzBHO>; DURKALEC, J. European security without the INF Treaty, 30.9.2019. Dostupné na: <https://1url.cz/izBHX>

ohledně jeho jaderného programu, nebo s Ruskem případně Čínou ohledně raket středního a krátkého doletu.

V říjnu 2019 podniklo Turecko již zmíněnou vojenskou invazi do severní Sýrie, čímž se dopustilo porušení zásad mezinárodního pořádku založeného na respektování Charty OSN a mezinárodního práva. Použití ozbrojené síly vůči sousednímu státu nebylo nutnou sebeobranou dle čl. 51 Charty, ani nebylo legalizováno rezolucí Rady bezpečnosti OSN.

Implikace pro ozbrojené síly

Pokračující destabilizace především Blízkého východu a subsaharské Afriky má dopad i na AČR, jelikož se jedná o oblast, kde se AČR přímo angažuje v rámci mezinárodních sil pod hlavičkou NATO, EU nebo OSN (Irák, Afghánistán, Izrael, Mali). Angažovanost NATO v Afghánistánu bude záviset na vývoji mírového procesu mezi USA a Tálibánem, přičemž z další destabilizace regionu (ať blízkovýchodního, či subsaharského) mohou pro AČR potenciálně vyplynout i nové úkoly. Zároveň je v zájmu ČR a AČR, aby si NATO udrželo svou kredibilitu a schopnost nejen působit v destabilizovaných regionech mimo území NATO, ale aby bylo schopné odstrašit potenciální útok na členský stát Aliance. V případě oslabené jednoty Aliance a jejího odhodlání odpovědět na přímé ohrožení teritoria NATO by mohlo dojít k posílení ruských ambicí zvýšit svůj vliv na východní hranici Aliance, a to i formou vojenského angažmá. V takovém případě musí být AČR připravena plnit závazky, které jí vyplývají z členství v Severoatlantické alianci. V tomto kontextu je prvořadě udržet soudržnost NATO a efektivně čelit takovým aktivitám, které by ji mohly ohrozit, včetně informačních a vlivových aktivit Ruska a Číny. V neposlední řadě platí, že odstoupení od dohod, které byly klíčové pro zabránění závodům ve zbrojení ať už na globální úrovni (USA a Rusko), nebo na té regionální (Irán a potenciálně Saúdská Arábie, či dokonce Turecko), prohlubují nestabilitu, signalizují zhoršující se evropské a globální bezpečnostní prostředí a mohou vést až ke vzniku nových potenciálních výzev do budoucna. Jednou z nich může být i skutečnost, že v důsledku vypovězení INF by se většina evropských států mohla potenciálně ocitnout v dosahu ruských jaderných zbraní krátkého a středního doletu.

ENVIRONMENTÁLNÍ SEKTOR

V oblasti environmentální bezpečnosti je třeba rozlišovat mezi vědeckou a politickou agendou. Zvláštní pozornost je proto věnována aktuálnímu stavu vědeckého poznání zejména v disciplíně klimatologie na straně jedné a rétorice a přijatým krokům politických činitelů na straně druhé. Kapitola se primárně zaměřuje na změnu klimatu, ačkoliv se na ni environmentální sektor neomezuje, a to z toho důvodu, že klimatické změny v čele s globálním oteplováním budou mít vliv na všechny další roviny environmentální bezpečnosti (potravinová, energetická bezpečnost ad.).

Vědecká agenda

V roce 2019 vydaly mezinárodní organizace (nejvíce viditelně OSN a WMO) řadu odborných studií o aktuálním stavu klimatu. Těmi byly buď periodické zprávy sledující vybrané indikátory změny klimatu,¹⁵ anebo speciální zprávy věnující se delšímu časovému úseku či komplexnímu prozkoumání vybrané roviny změny klimatu. Zvláštní zprávy byly vydány

¹⁵ Stavů klimatu za uplynulý rok se věnují zprávy: *Emissions Gap Report 2019* (UNEP / UN Environment Programme) a prozatímní *WMO Provisional Statement on the State of the Global Climate in 2019*.

také s výhledem na pořádání mimořádného klimatického summitu OSN v září 2019 a na rok 2020 jakožto první milník pro revizi plnění Pařížské dohody a přijetí nových závazků.¹⁶

Globální průměrná teplota

Teplota povrchu Země (průměrná teplota povrchu země i oceánů) byla v roce 2019 o 0,98 °C vyšší oproti průměrným teplotám v 30letém období 1951-1980.¹⁷ Posledních pět let (2015-2019) se zároveň zařadilo mezi pět nejteplejších zaznamenaných roků¹⁸ v historii měření (globální průměrná teplota) s nárůstem o 1,1 °C ($\pm 0,1$ °C) oproti předindustriálnímu období a o cca 0,2 °C vzhledem k předcházejícímu pětiletému období.¹⁹ Červenec 2019 pak byl historicky nejteplejším měsícem od začátku měření - to se týká také i území ČR.²⁰

V celoevropském kontextu lze za období 1961-2018 hovořit o tempu růstu průměrné roční teploty vzduchu o 0,3 °C za dekádu.²¹ V České republice se průměrná teplota zvýšila oproti roku 1961 o 2 °C, přičemž k největšímu oteplení dochází v měsících leden, červenec a srpen (o více než 2,5 °C). Celkově se tedy oproti globálnímu průměru oteplila dvakrát rychleji. S tímto trendem přímo souvisí menší množství sněhu, vlny veder a závažnější sucho v důsledku vyššího odparu v letních měsících.²² Studie AV ČR z roku 2019 dospěla k závěru, že v ČR lze s největší pravděpodobností očekávat další nárůst oteplení o 1 °C v období 2021-2040, do konce století pak v průměru o 2 °C. V případě, že se nepodaří redukovat emise skleníkových plynů, bude minimální oteplení do konce století činit 3 °C.²³

Koncentrace skleníkových plynů v atmosféře

Koncentrace oxidu uhličitého v atmosféře dosáhla na konci roku 2019 nové rekordní hodnoty 412,44 částic na milion.²⁴ Nadále se zvyšovala také koncentrace dalších skleníkových plynů (zejména metanu a oxidu dusného). Rozdílem mezi tím, „kam pravděpodobně směřujeme“ a „kde potřebujeme být“ v souladu se závazky Pařížské

¹⁶ Jedná se například o tyto zprávy: *The Global Climate in 2015-2019* (WMO), *Climate Change and Land* (IPCC), *Climate action and support trends* (UNFCCC / United Nations Climate Change Secretariat), *The Heat Is On: Taking Stock of Global Climate Ambition / NDC Global Outlook Report 2019* (UNDP), *United In Science. High-level synthesis report of latest climate science information convened by the Science Advisory Group of the UN Climate Action Summit 2019* (WMO).

¹⁷ NASA. *Facts: Global Temperature*, Global Climate Change: Vital Signs of the Planet, 2020. Dostupné z: <https://1url.cz/Ozo70>.

¹⁸ WORLD METEOROLOGICAL ORGANIZATION. *WMO Provisional Statement on the State of the Global Climate in 2019*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/czo7S>.

¹⁹ WORLD METEOROLOGICAL ORGANIZATION. *The Global Climate in 2015-2019*, 2019. s. 3, 5. Dostupné z: <https://1url.cz/Gzo7g>.

²⁰ NOAA. *Assessing the Global Climate in July 2019: July was the warmest month on record for the globe*, 2019. Dostupné z: <https://www.ncei.noaa.gov/news/global-climate-201907>

KUKLIŠ, Libor. Léto 2019 bylo v ČR nejteplejší od začátku měření, *Magazín Gnosis*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/Zzo7I>.

²¹ ŠTĚPÁNEK, Petr et al. *Očekávané klimatické podmínky v České republice část I. Změna základních parametrů*, AVČR, Ústav výzkumu globální změny, 2019, s. 10. Dostupné z: <https://1url.cz/ozMLD>.

²² FAKTA O KLIMATU. *Průměrná roční teplota v ČR*, 2020. Dostupné z: <https://1url.cz/Gzo71>.

²³ ŠTĚPÁNEK, ref. 21, s. 5.

²⁴ NASA. *Facts: Carbon Dioxide*, Global Climate Change: Vital Signs of the Planet, 2020. Dostupné z: <https://1url.cz/uzo7J>.

dohody (tzv. „emissions gap“), se zabývá zpráva *Emissions Gap Report 2019* vydaná OSN. Zpráva jednoznačně konstatuje, že se zemím nepodařilo společně růst emisí skleníkových plynů zastavit, což si vyžaduje „hlubší a rychlejší redukce“. Emise skleníkových plynů rostly za uplynulou dekádu tempem 1,5 % za rok, přičemž nejsou náznaky, že by tyto emise měly v následujících letech dosáhnout vrcholu a začít klesat.²⁵

Tabulka č. 1: Vývoj globální teploty a koncentrace oxidu uhličitého za posledních pět let

Indikátor	2015	2016	2017	2018	2019
Globální průměrná teplota ²⁶	0,90	1,02 ²⁷	0,92	0,85	0,98
Koncentrace CO ₂ ²⁸ (k prosinci)	402.51	405.14	407.49	409.75	412.44

Výška hladiny, teplota a pH oceánů

V roce 2019 pokračoval růst hladiny oceánů. Ta se k listopadu 2019 zvedla oproti roku 1993²⁹ o 95,7 mm (± 4 mm).³⁰ V letech 2014-2019 se tempo růstu průměrné globální výšky hladiny oceánů zvýšilo na 5 mm za rok, zatímco od roku 1993 se průměrná hodnota zvedání hladiny rovná 3,2 mm za rok.³¹ Také teplo oceánů měřené v joulech dosáhlo v roce 2019 nových rekordních hodnot (319 zettajoulů v hloubce do 700 metrů, 136 zettajoulů v hloubce 700-2000 metrů).³² Dále narůstá kyselost oceánů v důsledku reakce slané mořské vody a oxidu uhličitého, což představuje riziko pro zachování mořských ekosystémů.

Rozloha mořského ledu a ledových příkrovů

Rozloha mořského ledu dosahuje rekordně nízkých hodnot. Minimální rozloha arktického mořského ledu v srpnu 2019 je druhou nejnižší zaznamenanou hodnotou v historii měření.³³ K roku 2019 se jeho rozloha v měsících září snižuje tempem 12,85 % za dekádu vzhledem k průměru v období 1981-2010.³⁴ Nadále pokračuje tání ledových příkrovů (Antarktida a Grónsko).³⁵

²⁵ UNEP (United Nations Environment Programme). *Emissions Gap Report 2019*, Executive summary, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/zzo7u>.

²⁶ NASA. *Land-Ocean Temperature Index (C)*, 2020. Dostupné z: <https://1url.cz/Fzo7r>.

²⁷ Průměrnou globální teplotu v roce 2016 výrazně ovlivnil výskyt meteorologického jevu El Niño. WMO. WMO Provisional Statement, ref. 18.

²⁸ NOAA, Data, 2020. Dostupné z: <https://1url.cz/lzBCq>.

²⁹ Začátek zaznamenávání hodnot z altimetrie s vysokou přesností.

³⁰ NASA. *Facts: Sea Level*, Global Climate Change: Vital Signs of the Planet, 2020. Dostupné z: <https://1url.cz/Dzo7U>.

³¹ WMO, *The Global Climate in 2015-2019*, ref. 19., s. 6.

³² Carbon Brief. *State of the climate: Heat across Earth's surface and oceans mark early 2019*, 2020. Dostupné z: <https://1url.cz/Czo7e>.

³³ NASA. *2019 Arctic Sea Ice Minimum Tied for Second Lowest on Record*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/Ozo7Q>.

³⁴ NASA. *Facts: Arctic Sea Ice Minimum*, Global Climate Change: Vital Signs of the Planet, 2020. Dostupné z: <https://climate.nasa.gov/vital-signs/arctic-sea-ice/>.

³⁵ Viz např. MEYER, Robinson. *Greenland Is Falling Apart*, Defense One, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/Ozo7W>.

Politická agenda

Na politické scéně byla v roce 2019 nejvíce diskutována mezinárodní jednání o závazcích zemí ke snižování emisí v rámci Pařížské dohody. Tak se dělo zejména s výhledem na rok 2020, kdy mají země přijmout nové závazky směřující k udržení oteplení Země do konce století do 2 °C a co nejvíce se přiblížit 1,5 °C. V září byl uspořádán mimořádný klimatický summit OSN v New Yorku (*Climate Action Summit*). Ačkoliv se více než 60 zemí zavázalo dosáhnout klimatické neutrality do roku 2050, nepodařilo se přimět k výraznějším závazkům největší znečišťovatele včetně Evropské unie, ve které tento závazek blokovaly čtyři země včetně ČR.³⁶ V listopadu USA dle právních náležitostí Pařížské dohody informovaly OSN o svém záměru od dohody odstoupit (dosud tak učinily neformálně), přičemž proces odstoupení bude završen 4. listopadu 2020.³⁷

V prosinci proběhla již řádná 25. konference OSN o změnách klimatu (COP 25) v Madridu. Cílem akce bylo dosáhnout v rámci mezinárodního společenství shody na klíčových otázkách snižování emisí, obchodování s emisními povolenkami či finanční pomoci rozvojovým zemím na boj se změnou klimatu. Na hlavních tématech však účastníci konference shodu nenalezli.³⁸ Státy EU se na klimatické neutralitě do roku 2050 nakonec dohodly na summitu EU v Bruselu v prosinci (tzv. Nová zelená dohoda). ČR si přitom vyjednala zmínku o možnosti zahrnout jadernou energetiku jako čistý zdroj nahrazující fosilní paliva a pro Polsko platí výjimka, že ho dohoda prozatím nezavazuje.³⁹ Velká Británie a Irsko v roce 2019 jako první země na světě přistoupily k vyhlášení stavu klimatické nouze.⁴⁰ Tyto kroky byly ovlivněny protestními akcemi v obou zemích. Protesty s cílem donutit vlády k akci na „záchranu klimatu“ byly v roce 2019 celosvětovou záležitostí s výrazným zapojením mladých osob. Nejvíce medializované byly stávky školáků doprovázené protestními akcemi v ulicích - tzv. *Fridays for Future*, jejichž tváří se stala švédská environmentální aktivistka Greta Thunberg. Vedle protestů probíhaly také nátlakové akce opírající se o princip občanské neposlušnosti (např. hnutí *Extinction Rebellion*).

V českém prostředí je možné zmínit opatření přijatá v rámci novely vodního zákona včetně zřízení komisí na úrovni krajů a států. Ty by mohly zakázat například povolené odběry vody v době sucha. Novela dále počítá s vyhlášením stavů sucha, nedostatku vody a krizového stavu.⁴¹ Městské části Praha 6 a Praha 7 vyhlásily stav klimatické nouze.⁴²

³⁶ ČT24. *EU se shodla na klimatické neutralitě do roku 2050. Česko prosadilo zmínku o jádru*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/jzLGg>.

³⁷ WEMER, David A. *Trump abandons US climate leadership with pact withdrawal*, Atlantic Council, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/gzo7i>.

³⁸ ČT24. *Klimatický summit OSN v Madridu vyvanul bez výsledku. Frustrace aktivistů přerostla v protesty*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/gzo7N>.

³⁹ ČT24. *EU se shodla na klimatické neutralitě do roku 2050. Česko prosadilo zmínku o jádru*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/jzLGg>.

⁴⁰ BBC. *UK Parliament declares climate change emergency*, 1. 5. 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/3MTmC>.

DEVANE, Michelle. *Ireland declares climate emergency: 'Things will deteriorate rapidly unless we move very swiftly'*, *Independent.ie*, 10. 5. 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/izo7H>.

⁴¹ SEZNAM ZPRÁVY. *Vláda schválila novelu zřizující komise pro sucho. Omezit mohou odběry vody*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/3zo72>.; PSP ČR. *Sněmovní tisk 556/0, část č. 1/6. Novela z. o vodách (vodní zákon) - EU*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/Qzo7q>.

⁴² CLIMATE EMERGENCY DECLARATION. *Climate emergency declarations in 1,482 jurisdictions and local governments cover 820 million citizens*, 2020. Dostupné z: <https://1url.cz/7zo7E>.

Rizika vyplývající ze změny klimatu

Vzhledem k vědeckým poznatkům o změně klimatu a prozatímní neschopnosti zemí kolektivně tento trend zvrátit lze očekávat pokračování a nárůst negativních dopadů spojených zejména s oteplováním. Největší riziko představují náhlé pohromy spojené s přírodními katastrofami i plíživé pohromy, které vrcholí po delším období postupného zhoršování situace (např. sucho). V prvním případě rok 2019 zaznamenal řadu ničivých klimatických jevů, na jejichž mnohdy extrémní *intenzitu* a *ničivost* (ne nutně vznik) mohla mít vliv také antropogenní změna klimatu. Jedná se zejména o tropické cyklóny (nejničivějším byla Idai v jihozápadním Indickém oceánu, jež způsobila obrovské ztráty v Mozambiku, Malawi, Zimbabwe a Madagaskaru), požáry (Sibiř, Austrálie, Aljaška, Kanada, Grónsko)⁴³ a povodně (např. Itálie, Indie, oblast východní Afriky).

V oblasti plíživých pohrom představují největší riziko nedostatky vody a sucho, přičemž oba fenomény částečně souvisejí se snížením množství srážek v některých regionech a vyšším odparem vody v důsledku oteplování. Nedostatek vody a dlouhodobá a opakovaná sucha mají za následek vyhladňování rozsáhlých venkovských oblastí ve většině afrických zemí (zejm. v oblasti Sahelu) a části států MENA (včetně Íránu). Klesající zemědělská produkce vede k přesunům nekvalifikovaného venkovského obyvatelstva do měst, ke zvyšování sociálních a ekonomických tenzí a zhoršování bezpečnostní situace. Soupeření o úrodnou a dostatečně zavlažovanou půdu vede k ozbrojeným konfliktům (Mali).⁴⁴ Akutní nedostatek vody postihl v minulém roce Indii v důsledku vysychání podzemních i povrchových vod a tento stav byl dále zhoršen vlnou extrémních veder. Desítky indických měst mohou v roce 2020 zcela vyčerpat zásoby podzemní vody. Město Čennai již v červnu 2019 přistoupilo k vyhlášení tzv. „dne nula“, tedy dne, kdy byly zásoby vody vyčerpány a město je zcela závislé na vnějších zdrojích. Existují obavy z „klimatického apartheidu“, kdy přístup k základním zdrojům, jako je voda, budou mít jen ti nejbohatší.⁴⁵

Celkově je nedostatku vody vystavena asi čtvrtina obyvatel planety.⁴⁶ Aktuální je tento problém také pro ČR, kde se zvyšuje riziko častějších a déle trvajících období sucha zejména kvůli stagnaci srážek (nikoli statisticky významného poklesu) v kombinaci s odparem v důsledku vyšších teplot vzduchu.⁴⁷ Dále se zvyšuje riziko, že při déletrvajícím období s vysokými teplotami a absencí srážek se půda na povrchu stane vodoodpudivou, což zvyšuje dopady přívalových povodní. Zvyšuje se riziko geopolitického soupeření na Arktidě, kdy se vlivem oteplování a s tím souvisejícím táním ledu postupně stávají přístupnější nové obchodní trasy a zdroje fosilních paliv uložené v této oblasti s nedořešenými územními nároky. Těžba těchto zdrojů představuje další riziko spojené s jejich spalováním a tím narůstajícím oteplováním. Výhodnost těžby zdrojů fosilních paliv bude však do značné míry záviset na vývoji ceny těchto paliv.

⁴³ Srovnej např. ECMWF. *Unusual Arctic wildfire activity continues into August*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/nzo7B>.

⁴⁴ Srovnej např. Wrathall, David J. et al. *Water stress and human migration: a global, georeferenced review of empirical research*, Rome: FAO, 2018. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/i8867en/i8867EN.pdf>

⁴⁵ ČT24. *Vysušená Indie žizní. Chybí voda na mytí i vaření, podle odborníků jsou v ohrožení stamiliony lidí*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/Dzo7p>.; ČT24. *Den, kdy došla voda. Vyprahlé indické město zásobuje vlak, lidé často panikaří*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/5MI4X>.

⁴⁶ ČT24. *Sucho může v budoucnu stát za propadem tuzemské ekonomiky o 1,6 procenta, varují čeští vědci*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/hzo7G>.

⁴⁷ ŠTĚPÁNEK, Petr et al. ref. 21., s. 5.

Příležitosti spojené se změnou klimatu

Změna klimatu a s ní související potřeba snížit závislost na fosilních palivech je příležitostí pro zvýšení energetické bezpečnosti zemí s přechodem na obnovitelné zdroje a pro ozbrojené síly s tím spojené zvýšení operační efektivity.⁴⁸ Postupným přechodem na udržitelnější způsoby zemědělské činnosti a potravinářského průmyslu je možné snížit rizika vyplývající ze změny klimatu v rozvojových zemích a v dlouhodobém horizontu zmírňovat nerovnosti a redukovat počet osob trpících nedostatkem základních zdrojů.

Implikace pro ozbrojené síly

Z pohledu ozbrojených sil je v ČR největším rizikem vznik přírodních pohrom, které budou vyžadovat zapojení AČR do asistenčních operací Integrovaného záchranného systému ČR. Riziko povodní zvyšuje skutečnost, že zatímco podle odhadu vědců bude počet dnů se srážkami nad 1 mm na stejné úrovni, počet dnů se srážkami nad 10 a 20 mm a od poloviny století pak i nad 50 mm bude v ČR narůstat.⁴⁹ Asistenci AČR si může vyžádat také vznik epidemie či pandemie, ke kterým mohou v některých případech teplotní změny přispět. Na stranu druhou, tyto činnosti na vlastním území představují příležitost pro další zlepšení image armády u veřejnosti, a tedy ke zvyšování podpory jejích cílů.

Výše uvedené trendy dále přispívají k riziku vzniku migrační krize a vzniku a eskalaci ozbrojených konfliktů, na jejichž řešení se může AČR, potažmo NATO, podílet. Společné aktivity na zmírnění dopadů změny klimatu a adaptaci vůči nim mohou být přitom pro Alianci tématem, které poslouží jako sjednocovací činitel posilující těžišť Aliance - její soudržnost. Využití této příležitosti bude do značné míry záviset na výsledku amerických prezidentských voleb v roce 2020.⁵⁰

V místě nasazení si budou muset české jednotky vhodným způsobem zajišťovat zásobování základními zdroji, zejména vodou. Nedostatek vody je živnou půdou pro posilování extremismu například v Mali. Zvýšení tlaku na místní zdroje v důsledku nasazení zahraničních vojáků anebo nárůst ceny důsledkem vyšší poptávky by mohlo závažně poškodit vztahy s místním obyvatelstvem (např. Irák, Mali).⁵¹ Naopak pomoc se zavedením vhodných postupů na efektivní využívání nedostatkových zdrojů by důvěru místních mohla posílit.

V oblasti energetiky se AČR nadále po vzoru zahraničních armád nabízí příležitost částečným přechodem na obnovitelné zdroje zvýšit svoji operační efektivitu a snížit stopu na bojišti. Toto úsilí bude zároveň podporovat snížení energetické náročnosti každodenního fungování ozbrojených sil a přispívat k naplňování klimatických závazků ČR v rámci Pařížské dohody.

⁴⁸ Viz také předchozí studie z roku 2019. DIVIŠOVÁ, Vendula, KOSÁROVÁ, Dominika, STOJAR, Richard, FRANK, Libor, NOVOTNÝ, Antonín. *Bezpečnostní prostředí: Sektorová analýza a implikace pro ozbrojené síly ČR 2018*. [studie]. Brno: Univerzita obrany, 2019, 22 s. ISBN 978-80-7582-093-8.

⁴⁹ ŠTĚPÁNEK, Petr et al. ref. 21., s. 5.

⁵⁰ AL-MARASHI, Ibrahim. *The Case for a Climate Alliance Treaty Organization*, Pacific Council, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/Nzo7Z>.

⁵¹ GIVETASH, Linda. *Militaries go green, rethink operations in face of climate change*, NBC News, 27. 4. 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/ozo7L>.

SOCIETÁLNÍ SEKTOR

Středobodem societálního (společenského) sektoru, a tedy potenciálně ohroženou hodnotou je zde identita společnosti, kterou je možné chápat jako „sebepojetí komunit a jedinců, kteří se chápou jako členové daných společností“⁵². Hlavními hrozbami pro zachování národní (nebo jiné) identity jsou: (a) migrace, která pozměňuje složení obyvatelstva, a tak identitu přijímající země; (b) soupeření identit buď na úrovni horizontální (kulturní a jazykový vliv sousedního či jiného společenství je vnímán jako ohrožující pro místní způsob života) anebo vertikální vlivem separatismu či naopak nadnárodní integrace (například vliv EU) a (c) úbytek obyvatelstva (typicky demografickým vývojem v zemi).

Migrace

Během roku 2019 přicestovalo do Evropy nelegálně 141 741 osob (dle statistik Frontexu), přibližně polovina z nich po Východní středomořské trase, která zaznamenala meziročně téměř 50% nárůst. Co se týče zemí původu, byly nejvíce zastoupeny Afghánistán, Sýrie a Irák (po moři) a Turecko, Sýrie a Irák (po souši). Nejmenší počet osob naopak přicestoval po Centrální středomořské trase a výrazně se snížil počet nelegálních migrantů, kteří do Evropy dorazili po Západní středomořské trase.⁵³ O mezinárodní ochranu v zemích EU celkově požádalo 708 369 osob nejčastěji ze Sýrie, Afghánistánu, Venezuely, Iráku a Kolumbie.⁵⁴

ČR eviduje k 31. 12. 2019 celkem 595 881 osob cizí státní příslušnosti, přičemž podíl osob s přechodným a trvalým pobytem je vyvážený. Největší podíl na tomto čísle zaujímají Ukrajinci (24,4 %), Slováci (20,4 %) a Vietnamci (10,4 %). Následují Rusové, Poláci a Němci. V roce 2019 požádalo v zemi o mezinárodní ochranu 1 921 osob s největším podílem žadatelů z Arménie, Ukrajiny, Gruzie, Vietnamu a Kazachstánu. Jedná se tedy celkem o 12,9% nárůst oproti předchozímu roku, což je však dle MVČR zapříčiněno nárůstem účelově podávaných žádostí Arměnců. Více než polovina cizinců (50,7 %) s dočasným pobytem v ČR do země přijela za účelem práce, zatímco 16,8 % za účelem sloučení rodiny, 6,8 % za studiem a 6,3 % za podnikáním.⁵⁵

Audit národní bezpečnosti z roku 2016 vyhodnotil jako bezpečnostní hrozby vyplývající z migrace zejména její nelegální formu v důsledku nárůstu ozbrojených konfliktů ve světě a nedostatečnou integraci legálních migrantů pobývajících na území ČR.⁵⁶ Z výzkumu veřejného mínění české veřejnosti k přijímání uprchlíků z května 2019 vyplývá, že uprchlíky vnímá jako hrozbu pro evropskou bezpečnost 84 % respondentů, pro bezpečnost v ČR pak 72 %. Ve vztahu k uprchlíkům ze zemí postižených vojenským konfliktem se 63 % dotázaných staví k jejich přijímání odmítavě (pokles o 5 % oproti roku 2018), pouze 2 % souhlasí s jejich přijetím a usazením na území ČR, zatímco 31 % respondentů souhlasí s jejich přijetím do doby, než se budou moct navrátit do svých zemí

⁵² BUZAN, Barry, Ole WAEVER a Jaap de WILDE. *Bezpečnost: nový rámeček pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií, 2005, s. 139. ISBN 80-903333-6-2.

⁵³ FRONTEX. *FLASH REPORT - Irregular migration into EU at lowest level since 2013, 2020*. Dostupné z: <https://1url.cz/Fzo7F>.

MVČR. *Čtvrtletní zpráva o migraci - IV. 2019*, Odbor azylové a migrační politiky, 2020, s. 4-7. Dostupné z: <https://1url.cz/Szo7R>.

⁵⁴ MVČR. *Situace na migračních trasách 2019, 2020*. Dostupné z: <https://1url.cz/nzo7a>.

⁵⁵ MVČR. *Čtvrtletní zpráva o migraci - IV. 2019*, s. 2-3.

⁵⁶ MVČR. *Audit národní bezpečnosti*, Praha: 2016. Dostupné z: <https://1url.cz/etEas>.

původu (nárůst o 7 %). Proti přijetí uprchlíků z Blízkého východu a severní Afriky se vyjádřilo 81 % (z toho 54 % odpovědělo rozhodně ne), pro jejich přijetí celkem 15 %.⁵⁷

Na výrazně negativní postoje českých občanů vůči uprchlíkům a migraci obecně má nepochybně vliv také způsob, jakým média o těchto fenoménech referují. V roce 2019 zpracovali na toto téma studii výzkumníci Masarykovy univerzity na zadání organizace Člověk v tísni. Zjistili, že česká média tematiku odosobňují, téma je spojováno s negativními fenomény (negativizace a kriminalizace migrace) a zároveň je problematika často bulvarizována s cílem získat pozornost čtenářů a politizována, kdy největší nárůst zpráv o migraci bylo možné sledovat právě v období voleb.⁵⁸

Pokud se podíváme na volební preference strany SPD, která se v rámci parlamentních stran na tématu migrace nejvíce profilovala, tak můžeme pozorovat pokles, kdy se preference strany dostávají v prosinci 2019 na nejnižší číslo (5,6 %) od února 2016 (3,6 %). Ještě v listopadu přitom straně deklarovalo volební podporu 9,1 % dotázaných, což výzkumníci STEM přičítají tomu, že v tomto měsíci „zjevně neměla silné protestní téma“.⁵⁹ Nelze ovšem pominout fakt, že odmítavý postoj k migraci je na české politické scéně výrazný také u koaličních anebo tzv. tradičních stran, a proto je protestní potenciál SPD prozatím výrazně omezen.

Soupeření identit

Vedle národní identity si samostatný český stát vyprofiloval také identitu nadnárodní, kterou výrazně formoval vstup ČR do Severoatlantické aliance a Evropské unie. Jednoznačně lze hovořit o prozápadním směřování zahraniční politiky ČR po roce 1989.

Členství v NATO má u občanů ČR již stabilní podporu oscilující okolo 60 % (cca od roku 2002). V průzkumu z ledna 2019 vyjádřilo spokojenost se členstvím v NATO 58 % respondentů (z toho 18 % je „rozhodně spokojeno“, zbytek „spíše“).⁶⁰ Nespokojených je 22 % (z toho 7 % „rozhodně“). Celkově se v posledních pěti letech podíl nespokojených snížil (s maximem 28 % v roce 2017 a minimem 19 % v roce 2018).⁶¹ Naše členství v NATO podporují více muži (62 %) než ženy (54 %). Zajímavý rozpor existuje u občanů mezi podporou názoru, že „Členství v NATO je zárukou nezávislosti ČR“ (45 %) a „Členství v NATO je formou podřízení se ČR cizím mocnostem“ (45 %). S názorem, že NATO zajišťuje mír a bezpečnost v ČR souhlasí 54 % (oproti 37 % s opačným názorem) a že tak činí v Evropě, si pak myslí pak 63 % dotázaných (oproti 25 %). Naopak k otázce zajišťování obrany státu vlastními silami pak jiný výzkum zjistil, že 51 % osob souhlasilo s názorem, že je „zbytečné uvažovat o obraně státu, protože o takové malé zemi, jako jsme my, stejně rozhodují velmoci“. Zastoupení tohoto názoru se však už od roku 2012 (65 %) kontinuálně snižuje.⁶²

⁵⁷ CVVM. *Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků - květen 2019*, Tisková zpráva, Sociologický ústav AVČR, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/Gzo7V>.

⁵⁸ POSPĚCH, Pavel a JUREČKOVÁ, Adéla. *Migrace bez migrantů: Mediální obraz migrace a jejích aktérů v České republice*. Praha: Člověk v tísni, 2019.

⁵⁹ STEM. *Volební preference - prosinec 2019, 2020*. Dostupné z: <https://1url.cz/EzzeE>.

⁶⁰ V jiném šetření v dubnu 2019 vyjádřilo 61 % občanů NATO důvěru, 31 % pak Alianci nedůvěřuje. CVVM. *Důvěra v evropské a mezinárodní instituce - duben 2019, 2019*. Dostupné z: <https://1url.cz/Fzo7k>.

⁶¹ CVVM. *Občané o členství České republiky v NATO - leden 2019*, Sociologický ústav AVČR, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/3Mpl0>.

⁶² CVVM. *Postoje českých občanů k obraně ČR - leden 2019*, Sociologický ústav AVČR, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/Qzo7s>.

S členstvím v EU bylo v dubnu 2019 spokojeno 37 % respondentů (pouze 6 % „rozhodně spokojeno“) a 26 % nespokojeno (z nich 9 % rozhodně nespokojeno), přičemž významná část se nepřiklonila k jedné z variant. Od roku 2010 se tak jedná o nejvyšší míru spokojenosti s členstvím v EU. Zajímavé je, že 57 % dotázaných se domnívalo, že členství v EU znamená zajištění větší vojenské bezpečnosti ČR oproti 30 % osob nesushlasících s výrokem, přičemž došlo k nárůstu podílu souhlasících.⁶³ V jiném šetření zkoumajícím důvěru Čechů v mezinárodní instituce, důvěřuje EU 52 % (z toho 7 % rozhodně) občanů a 44 % nedůvěřuje (14 % rozhodně). Jednotlivé instituce EU se zároveň těší nižší důvěře, kdy poměr důvěry vůči nedůvěře je 36:48 % u Evropského parlamentu a 35:45 % u Evropské komise.⁶⁴ Nakonec OSN požívá důvěru 63 % respondentů oproti 27 %, které organizaci vnímají negativně. Podpora těchto organizací je vyšší zejména u mladších věkových skupin, osob s vyšším vzděláním a těch, které deklarují dobrou životní úroveň.⁶⁵

Výrazným tématem je v posledních letech otázka soudržnosti české společnosti, a tedy otázka jednotnosti národní identity. V roce 2019 probíhal sociologický výzkum *Rozdělení svobodou: Česká společnost po 30 letech*, zkoumající na vzorku více než 4 000 respondentů rozdělení české společnosti do tříd dle ekonomického, sociálního a kulturního kapitálu jejich příslušníků⁶⁶ a dále to, jak českou společnost rozdělují postoje k předem vybraným 18 tematickým oblastem. Přináležitost do jedné ze šesti tříd částečně podmiňuje postoje jedince k řadě společenských témat. Důležité jsou v tomto ohledu poznatky, kdy příslušníci nižší i střední třídy oproti dvěma nejvyšším mnohem více pocítují, že nemají možnost se otevřeně vyjádřit k problémům ve společnosti. V důležitých otázkách důvěry je patrná nejnižší mezilidská důvěra (měřena jako důvěra v poctivost lidí) u *strádající třídy* (nejhůře postavená skupina) a *tradiční pracující třídy*, zatímco kladných hodnot dosahuje pouze *nastupující kosmopolitní třída*. Podobně důvěra mocenským (soudy, policie) i politickým institucím dosahuje nejmenších hodnot u příslušníků nejnižších tříd.⁶⁷

Z 18 zkoumaných témat je společnost rozdělena pouze v postojích ke třem z nich: nerovnost, vnímání vývoje po roce 1989 a směřování do budoucna a částečně migrace. U celé řady dalších témat se autoři studie domnívají, že nejsou „natolik rozdílné, aby byly zásadní překážkou dialogu mezi skupinami ve společnosti“, i když lze vnímat určité vzorce v rozporech mezi dvěma nejvyššími třídami (obecně liberálnější názory) a třídou strádající. Například pouze 4 % populace se obrací na Východ⁶⁸ a existuje spíše představa „ČR jako mostu mezi světy nebo druhého Švýcarska“ než dichotomie Východ × Západ a masivnější zpochybňování prozápadní orientace. I téma migrace (s postupně upadajícím zájmem veřejnosti) rozděluje pouze částečně, když imigranty vnímá jako hrozbu pro „nás“ způsob života 72 % veřejnosti a od tohoto dominantního názoru se tak viditelně odlišuje pouze *nastupující kosmopolitní třída*.⁶⁹

⁶³ CVVM. *Názory veřejnosti na členství České republiky v Evropské unii - duben 2019*, 2019. Dostupné z: <https://1url.cz/Dzo7T>.

⁶⁴ CVVM. *Důvěra v evropské a mezinárodní instituce - duben 2019*, ref. 60.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Jedná se o Zajištěnou střední třídu, Nastupující kosmopolitní třídu, Tradiční pracující třídu, Třídu místních vazeb, Ohroženou třídu a Strádající třídu (řazeno postupně od nejvyšší po nejnižší třídu).

⁶⁷ PROKOP, Daniel et al. *Rozdělení svobodou: Česká společnost po 30 letech*, Český rozhlas, 2019. ISBN 978-80-88286-08-0. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/rozdeleni-svobodou>.

⁶⁸ Z výzkumu jednoznačně vyplývá, že „[j]sme společnost rozhodnutá nesměřovat na Východ, nejistí jsme si především tím, zda chceme (a bylo-li by vůbec možné) jít vlastní cestou“.

⁶⁹ Ibid.

Autoři zdůrazňují, že cílem demokratických společností ani není usilovat o názorovou shodu, ale pouze dialog. Zpochybňují skutečnost, že je česká společnost rozdělená, kdy toto vnímání je způsobeno mediální prezentací, tedy tím, „jak se o tématech hovoří a jakým způsobem se prezentují jako emotivní černo-bílé póly“.⁷⁰ K této skutečnosti nepochybně výrazně přispívají dezinformační aktivity, které jsou součástí vlivových aktivit zahraničních aktérů, i působení lokálních alternativních médií.

Úbytek obyvatelstva

V roce 2019 se počet obyvatel ČR zvýšil o 44 139 na 10,69 milionu, přičemž vzhledem k míře porodnosti a úmrtnosti byl celý přírůstek zajištěn migrací.⁷¹ V dlouhodobém výhledu by počty narozených dětí již neměly překročit současné hodnoty, přičemž početní velikost ČR (dle míry porodnosti, úmrtnosti a migrace) se bude dle aktuálních projekcí s postupným zpomalováním růstu navyšovat do roku 2029 na 10,784 milionů obyvatel a následně až do konce století klesat. Deklarovaný růst v této střední variantě projekce (nejpravděpodobnější) by navíc měl být dosažen pouze díky zahraniční migraci.⁷² Dle aktuálních projekcí bude klesat porodnost, bude se snižovat počet lidí v produktivním věku s nejrychlejším poklesem obyvatel ve věku 15-64 let v období 2038-2044, přičemž těžiště populace se bude postupně posouvat ke starším věkovým skupinám a tím se bude zároveň zvyšovat podíl seniorů (osob ve věku nad 65 let) v populaci, a to až o 52 % do roku 2050 oproti roku 2017. Podle Českého statistického úřadu by pro zvrácení výše uvedených trendů „byl třeba nesrovnatelně vyšší přísun obyvatel ze zahraničí než doposud“.⁷³

Implikace pro ozbrojené síly

Migrace jako taková zatím pro národní bezpečnost ČR nepředstavuje hrozbu, ačkoliv je tak subjektivně veřejností vnímána. Z hlediska demografického vývoje představuje naopak příležitost, jak zabránit úbytku obyvatelstva a s tím souvisejícímu nedostatku pracovní síly a zároveň zpomalit stárnutí obyvatelstva, které bude klást vyšší finanční nároky na zdravotní a sociální systém na úkor jiných sektorů. Tyto trendy představují již v současnosti výzvu pro armádu z hlediska nábory nových vojáků a vojákyně. Cílené využívání migrace nicméně naráží na dominantní odpor veřejnosti a bylo by tedy nutné změnit způsob, jakým je tento fenomén veřejně prezentován. Uvažovat je také možné o zvyšování citlivosti vůči odlišným kulturám právě v prostředí ozbrojených sil, které by mohly být do budoucna vhodným místem pro socializaci a začleňování cizinců.

Prozápadní směřování ČR v současné době není ohroženo ve prospěch východního. Rizikem je spíše hledání třetí cesty, které by mohlo následovat vzor Polska nebo Maďarska, kdy již v současnosti vykazuje Visegrádská čtyřka určitý autonomní způsob vystupování v rámci EU. Členství v NATO má sice prozatím vysokou podporu s narůstající tendencí, objevují se však významné rozpory (viz výše) v tom, zda je členství v ČR zárukou nezávislosti země, anebo naopak způsobem podřízení se cizím mocnostem. AČR tak čelí výzvě, jak členství v NATO obyvatelům a jednotlivé aktivity s ním spojené občanům co

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ ČT24. *V Česku žije už téměř 10,7 milionu lidí. Za nárůstem stojí migrace*, 2020. Dostupné z: <https://1url.cz/rzo7j>.

⁷² ŠTYGLEROVÁ, Terezie. *Bez migrace nás bude méně*, *Statistika a my*, 02/2019. Dostupné z: <https://1url.cz/Wzo7d>.

⁷³ KURKIN, Roman. *Počty narozených dětí by již neměly překročit současné hodnoty*, *Statistika a my*, 02/2019. Dostupné z: <https://1url.cz/6zo74>. NĚMEČKOVÁ, Martina. *Lidi v produktivním věku bude ubývat*, *Statistika a my*, 02/2019. Dostupné z: <https://1url.cz/9zo7D>. ŠTYGLEROVÁ, Terezie. *Do poloviny století bude o polovinu více seniorů*, *Statistika a my*, 02/2019. Dostupné z: <https://1url.cz/Gzo7h>.

nejlépe objasňovat a získávat pro ně podporu. Je třeba se při tom zaměřit na skupiny, které vyjadřují armádě či mocenským institucím statisticky nižší podporu či pozornost - ženy, osoby vyššího věku a s nižším vzděláním a příslušníci nejnižších společenských tříd.

VOJENSKÝ SEKTOR

Ve vojenském sektoru v roce 2019 měly největší význam dlouhodobé konflikty, které vypukly a eskalovaly již v předchozím období. Tyto regionální konflikty vykazovaly odlišnou intenzitu, nedošlo zde však k zásadnímu posunu ve snaze o jejich vojenské řešení, ani k výrazné dominanci některého ze zúčastněných aktérů. Snad pouze u afghánského konfliktu lze mluvit o významném progresu ve snaze o dosažení politického řešení. Obdobnou dynamiku jako v předchozích letech vykazovala ve vojenském sektoru oblast soupeření dvou globálních mocností - USA a ČLR.

Velkou pozornost si stále udržuje vnitrostátní konflikt v Afghánistánu. Tento vnitrostátní konflikt s významným zapojením externích aktérů je dlouhodobého charakteru a ani jedna ze stran není schopna dosáhnout svých cílů vojenským řešením. Lidské ztráty jsou na obou stranách srovnatelné, nicméně vládní síly by bez externí podpory patrně nebyly schopny dlouhodobě čelit ozbrojené opozici. Povstalecké formace (zejm. Tálibán) si i nadále udržují kontrolu nad velkou částí afghánského teritoria a jsou schopny efektivně působit i mimo ně. Zúčastnění aktéři si tak uvědomují, že tzv. mrtvý bod konfliktu již byl dosažen a je realitou, kterou je třeba zohlednit při snaze o řešení. V roce 2019 významně pokročila jednání mezi představiteli americké diplomacie a ozbrojené opozice. Zájmy těchto dvou doposud antagonistických stran patrně v uplynulých letech do jisté míry sblížila hrozba, kterou představuje nový aktér, tzv. Islámský stát Chórásán a jeho nepřátelské aktivity v zemi. Do těchto jednání však nebyla adekvátně zahrnuta současná afghánská vláda, což se může do budoucna stát zdrojem komplikací při snaze dosáhnout oboustranně akceptovaného nevojenského řešení a implementace dohod. Současná afghánská vládní garnitura je i nadále velmi problematickým partnerem pro své zahraniční partnery a spojence. Snaha o výraznou afghanizaci konfliktu jen za velmi omezené externí podpory pro vládní síly v uplynulých letech narážela na značné nedostatky afghánských vojenských i bezpečnostních sil. Vládní síly utrpěly v uplynulých letech značné ztráty, které poukázaly na limity jejich schopností a nutnost výrazných investic do personálu a jeho materiálního zabezpečení. Udržování alespoň dosavadního stavu si tak vyžaduje stále větší náklady, které by ovšem i nadále museli nést externí aktéři. Jejich strategická trpělivost má však po 18 letech trvání konfliktu výrazně slábnoucí tendenci a to i s ohledem na klesající vnitropolitickou podporu tohoto externího nasazení. Vzhledem k rostoucí polarizaci afghánských mocenských a politických struktur (sporná otázka vítěze prezidentských voleb a s ní spojená faktická rozdvojenost politické moci na celostátní úrovni) je možné předpokládat jak klesající legitimitu afghánské vládní garnitury u afghánské společnosti, tak i nižší ochotu externích aktérů podporovat ji v probíhajícím konfliktu. V reakci na vývoj v Afghánistánu bylo Vládou ČR přijato rozhodnutí o odlišné konfiguraci afghánské mise a formě zapojení, resp. o postupném stahování prvků AČR a útlumu dosavadní vojenské přítomnosti ČR.

V roce 2019 bylo možné sledovat i krátkodobou eskalaci konfliktu mezi jadernými mocnostmi Indií a Pákistánem, resp. konflikt v Kašmíru. V únoru došlo nejprve v indickém Kašmíru k velkému teroristickému útoku, při kterém zahynulo na čtyřicet příslušníků indických bezpečnostních složek. Indická vláda v odvetné reakci zahájila vzdušné útoky na údajnou základnu teroristické islamistické organizace *Džaiš Muhammad* nacházející se na území sousedního Pákistánu. Pákistánská vláda existenci teroristických základen na svém území popřela a uvedla, že indické útoky způsobily smrt několika civilistů. Proti indickým vzdušným silám začala rovněž úspěšně působit pákistánská protivzdušná obrana,

kteřá oznámila sestřel dvou indických bojových letounů nad svým teritoriem. Konflikt měl sice krátkodobý charakter, neboť byl záhy utlumen i díky mezinárodní mediaci, poukázal však po delší době na možnost ozbrojené konfrontace těchto dvou velkých vojenských mocností s jaderným statutem.

V rámci konfliktu v Sýrii lze v roce 2019 sledovat další posilování vládních sil a setrvalé slábnutí ozbrojených opozičních formací, zejména tzv. demokratické opozice a islamistických uskupení. Opoziční síly ztratily kontrolu nad řadou strategicky významných lokalit a jejich úplné porážce patrně zabránilo pouze aktivní a výrazné působení Turecka, jednoho z dominantních externích aktérů v tomto konfliktu. Turecko angažovaností vlastních vojenských sil i materiální podporou opozice opakovaně zastavilo snahy vládních vojsk o dosažení kontroly nad Irbílem, centrem protivládního odporu, a to i za cenu zhoršení bilaterálních vztahů s Ruskou federací. Turecko však při realizaci vlastních bezpečnostních a strategických zájmů provedlo i několik kontroverzních operací, které byly kriticky hodnoceny i ze strany jeho aliančních partnerů. Některé turecké aktivity by v tomto kontextu bylo možné označit i za akt agrese vůči sousednímu syrskému státu. Turecká armáda využila stažení amerických jednotek z oblasti severní Sýrie, které tam sloužily jako faktický štít syrsko-kurdské ozbrojené opozice vůči regionálním mocenským konkurentům, a to včetně vládního a tureckého aktéra. Stažení limitovaného amerického kontingentu pak bylo kurdskou stranou interpretováno jako zrada a opuštění dosavadního loajálního spojence USA v boji proti *Islámskému státu*. Vzhledem k výrazné kurdské diaspoře a prokurdským sympatiím v západní Evropě pak tento narativ ovlivňoval i evropskou společnost a její stanoviska k tamnímu konfliktu. Turecké jednotky vytláčily kurdskou vojenskou formaci YPG z části jí kontrolovaného teritoria, přičemž zde docházelo i k etnické čistce stávající autochtonní (i v průběhu války nově dosídlené) kurdské populace a její nahrazení arabskou populací vycházející z protivládních syrských sil kooperujících s tureckou stranou. Ani rok 2019 v tomto konfliktu nepřinesl dosažení rozhodující převahy jednou z bojujících stran. Potvrdil pouze trend vzrůstajícího významu externích aktérů a jejich dominance nad autochtonními syrskými aktéry.

Rostoucí význam a výrazné negativní dopady na regionální stabilitu je možné připsat dlouhodobému konfliktu v Jemenu. Tento konflikt, odrážející dlouhodobé latentní napětí v jemenské společnosti, měl zpočátku vnitrostátní charakter. Se silnou externí podporou Íránu pro jemenské povstalce, jimiž jsou šiiťští Húsíové a zapojením sunnitské koalice v čele se Saúdskou Arábií do bojových operací, však jemenský konflikt získal charakter regionální konfrontace se vzrůstající intenzitou. Dlouhodobá válečná konfrontace zde vedla i k jedné z největších humanitárních krizí současnosti.

Podobně jako v syrském konfliktu je tak zde možné sledovat mocenskou konfrontaci regionálních externích aktérů a proměnlivou intenzitu vojenského působení. Tento konflikt sice již pět let probíhá v geograficky odlehle periferní oblasti Arabského poloostrova, nicméně je schopen generovat značný počet uprchlíků a potenciálně způsobit i přímou vojenskou konfrontaci regionálních mocností - Íránu a Saúdské Arábie. Íránské hybridní působení v konfliktu se v uplynulých letech omezovalo na materiální podporu svých lokálních šiitských proxy spojenců. V polovině září 2019 však došlo k bezprecedentní vojenské akci připisované přímo íránským aktérům. Došlo k rozsáhlému vzdušnému útoku na saúdskoarabskou ropnou infrastrukturu za použití 18 bezpilotních letounů a 7 řízených střel íránské provenience. Tento úder poukázal na poměrně velkou zranitelnost saúdskoarabských ropných polí před obdobnými útoky a nečekané schopnosti jemenských povstalců, resp. Húsíů (či jejich íránskému spojence) provádět ofenzivní akce obdobného typu na doposud konfliktem přímo nezasaženém saúdskoarabském teritoriu. S relativně omezenými prostředky byl dočasně způsoben výpadek poloviny průměrné

denní saúdskoarabské těžby ropy, resp. 5 % procent globálních dodávek. Tento incident primárně znamenal psychologický úder a krátkodobě vyhroutil konfliktní vztahy v regionu. Ilustruje rovněž rostoucí možnosti nestátních aktérů (či asymetricky působících státních aktérů) a rostoucí trend proliferace bezpilotních prostředků využitelných ke vzdušným úderům i na velmi vzdálené cíle. Konflikt, který je jedním z nejviditelnějších projevů regionálního šíitsko-sunnitského soupeření, významně ovlivňuje i tamní angažovanost USA, resp. jejich výrazná podpora saúdskoarabské strany. Toto zapojení je faktorem, který může vést i k eskalaci konfliktu a motivovat Írán k větší podpoře zúčastněných šíitských aktérů.

Dějištěm řady konfliktů byla i v roce 2019 velmi rozsáhlá oblast Sahelu táhnoucí se napříč africkým kontinentem. Neprobíhají zde sice vojenské operace vyšší intenzity srovnatelné např. s konflikty v Sýrii či Libyi, roste však intenzita teroristických a guerillových útoků a zvětšuje se i jimi zasažené teritorium a dopady na místní populaci. V roce 2019 si teroristické útoky vyžádaly čtyři tisíce obětí v řadách civilního obyvatelstva i bezpečnostních složek. Vzhledem k rozlehlosti Sahelu a odlišným místním podmínkám zde nelze určit obecné trendy vývoje, teroristické aktivity v některých západních regionech vykazují obdobnou intenzitu jako v předchozích letech (Mali, Niger), v některých lze naopak sledovat výrazný nárůst. Například Burkina Faso uváděla v roce 2016 pouze 80 obětí způsobených teroristickými útoky, v roce 2019 počet uváděných obětí vzrostl na 1 800. V oblasti Sahelu se relativně výrazně vojensky angažují evropské státy, zejména Francie, s ohledem na tradiční vazby a své zájmy v regionu. Francouzské síly zde disponují 5 000 vojáky, což představuje aktuálně nejvýraznější francouzské expediční působení. Jisté obavy u evropských spojenců vzbuzují i americké úvahy předpokládající naopak omezení dosavadní vojenské přítomnosti v Sahelu a s ní spojené omezení logistické podpory poskytované zde působícím evropským silám. V řadě evropských států je tomuto regionu přikládána značná pozornost, nárůst násilí, eskalace lokálních konfliktů a regionální nestabilita by dle některých názorů mohla generovat velké uprchlické vlny a ze Sahelu učinit výrazný zdroj migrace na evropský kontinent.

Vzhledem k angažovanosti ČR lze akcentovat zvláště situaci v Mali, kde se zhoršuje ekonomická i bezpečnostní situace doprovázená občanskými nepokoji. V západních regionech Mali dochází v letech 2018 a 2019 i k protestům proti cizí vojenské přítomnosti a sílí intenzita aktivit islamistických skupin. V roce 2019 byl proveden poprvé i komplexní útok na výcvikové centrum EUTM a operační prostor islamistických skupin se rozšířil i do západních regionů státu. Ve středním Mali se v posledních dvou letech vyhrcojuje i etnické násilí, k čemuž přispívá i celková eroze státní moci, která přestává být schopna řešit tamní konflikty. V některých regionech pak dochází k propojení etnického a islamistického radikalismu, což vede k další eskalaci ozbrojeného násilí. Etnické neislamistické milice většinou bojují mezi sebou, napadají civilní obyvatelstvo, a konfrontaci se státními bezpečnostními silami a mezinárodními jednotkami se naopak snaží vyhýbat. Oproti tomu na státní bezpečnostní složky a mezinárodní jednotky zde útočí téměř výhradně islamistické skupiny. V Mali lze sledovat i příklad environmentálně motivovaného konfliktu, neboť limitované vodní a půdní zdroje vedou k násilné konfrontaci zemědělských a pasteveckých kmenů a etnik s odlišnou religiozitou. Tento faktor paralelně vede k růstu vysokého konfliktního potenciálu a umožňuje další růst a šíření náboženského radikalismu.

V oblasti Mediteránu, resp. v Libyi se od kontroverzní intervence Severoatlantické aliance z roku 2011 odehrává složitý vnitrostátní konflikt, do nějž vstupuje řada místních a externích aktérů. Území někdejšího libyjského státu je výrazně fragmentováno a tzv. *Vláda národní shody* s mezinárodní legitimitou ovládá jen malou část státního teritoria. Tato libyjská vláda je fakticky jen jedním z pěti místních aktérů a nedisponuje možnostmi

stát se celolibyjskou autoritou bez výrazné externí podpory. O stabilizaci Libye usiluje vzhledem ke geografické blízkosti zejména Francie, SRN a Itálie, jejich podpora je však limitovaná. Někteří v konfliktu přítomní externí aktéři podporují konkurenční formace, byť oficiálně uznávají *Vládu národní shody* jako legitimního představitele státu. Nejvýrazněji se to projevuje v případě podpory, kterou Ruská federace poskytuje jednotkám generála Haftara, které mají pod kontrolou východní část libyjského teritoria. Vedle Sýrie se tak Libye stala hlavním prostorem pro působení ruských ozbrojených sil mimo evropský kontinent. Ruská strana zde uvedené opoziční formaci, tzv. *Libyjské národní armádě* dodává jak vojenský materiál, tak i lidský personál, a to i prostřednictvím soukromých vojenských společností. V roce 2019 zahájily jednotky generála Haftara několik ofenzivních operací, při nichž dosáhly díky ruské podpoře dílčích úspěchů a získaly kontrolu nad dalším územím na úkor vládních sil. Ke konci roku 2019 pak do konfliktu výrazněji vstoupil další externí aktér, a to Turecko, které v listopadu uzavřelo s vládou dohodu o spolupráci. Turecká podpora má spočívat nejen v dodávkách vojenského materiálu, ale i v přímém působení tureckých jednotek. Velmi kontroverzně se v souvislosti s tureckým zapojením jeví vysílání arabských kontraktorů, resp. příslušníků syrské opozice vytlačených v minulosti ze Sýrie na turecké teritorium. Turecké aktivity v libyjském konfliktu jsou pak obdobně jako ty ruské vystaveny silné kritice. Obavy z rozšiřování tureckého mocenského vlivu do oblasti středního Mediteránu vyjádřila již řada regionálních států, a to včetně členských států NATO/EU. Hrozí zde také v případě eskalace konfliktu, podobně jako v případě Sýrie, i přímý střet ruských a tureckých jednotek, a tedy možná nežádoucí vojenská konfrontace mezi členským státem Severoatlantické aliance a Ruskou federací.

V evropském prostoru lze s ohledem na geografickou blízkost a současné napjaté vztahy NATO/EU a Ruské federace i nadále sledovat zamrzlý konflikt na východní Ukrajině. Podobně jako v předchozím roce i během roku 2019 zde byla situace relativně stabilní, byť standardně a poměrně často docházelo k řadě ozbrojených incidentů a konfrontací zneprátených stran na dělicí linii. Ve všech případech se ale jednalo o incidenty lokálního významu bez většího dopadu na zúčastněné aktéry. Vnitropolitické změny na Ukrajině spojené s personální obměnou vedení státu přinesly určité zmírnění dosavadního ukrajinského přístupu k separatistickým entitám a jejich ruskému protektoru, nicméně spíše jen v deklarativní rovině. Nový prezident Zelenskyj nejprve dosáhl mediálně vděčné výměny skupiny zajatců a deklaroval záměr dosáhnout mírového urovnání konfliktu v dohledné době. V říjnu Zelenskyj prohlásil, že Ukrajina ve snaze o řešení situace přizná zvláštní status povstaleckým zónám v Luhaňské a Doněcké oblasti. Nicméně varianta, že Ukrajina tímto krokem přistoupí na tzv. *Steinmeirovu formuli* a realizaci Minských dohod, vedla k silné kritice domácí opozice, protestům a poklesu popularity Zelenského ve společnosti. Navíc, jak ukázala další jednání, interpretace *Steinmeirovy formule* se na ukrajinské a ruské straně výrazně liší a dosažení kompromisu v této otázce bude velmi obtížné, ne-li nereálné. Ukrajinská strana rovněž nijak nerezignovala na dosažení teritoriální integrity z roku 2013 a obdobně zůstala nezměněna i pozice ruské strany v otázce anexy Krymského poloostrova. Stávající situace však vzhledem k mocenskému potenciálu obou aktérů nemá reálné vojenské řešení. Nedojde-li k výraznému průlomu v oblasti politického dialogu obou hlavních stran, lze zde předpokládat dlouhodobé regionální napětí i trvání latentního konfliktu. Tento konflikt tak patrně bude dlouhodobý s velmi nízkou intenzitou, obdobný ostatním neřešeným konfliktům v postsovětském prostoru.

Implikace pro ozbrojené síly

V kontextu vývoje vztahů jednotlivých členských států Severoatlantické aliance lze i nadále sledovat trend navyšování obranných výdajů u většiny členských států, kterým je podmiňována i věrohodnost současných a budoucích spojeneckých vazeb.

Z hlediska možného expedičního působení AČR, lze zdůraznit situaci v africkém Mali, kde bude vzrůstat poptávka po jednotkách s protipovstaleckými zkušenostmi či alespoň schopnostmi operovat v tomto prostředí. Reporty mise MINUSMA v uplynulých dvou letech například opakovaně žádaly o zvýšení počtu vozidel odolnějších vůči improvizovaným výbušným systémům. V rámci výcvikové mise EUTM je také jednou z priorit příprava malijských ozbrojených sil na povstalecké aktivity. Zároveň se zvýšila frekvence občanských nepokojů na západě Mali a tamní obyvatelstvo nemusí vnímat přítomnost mezinárodních jednotek tak pozitivně, jako tomu bylo v předchozím období.

Geograficky nejbližší ozbrojený konflikt, který by mohl mít v případě rozsáhlejší eskalace i významné dopady na ČR, probíhá nadále na východě Ukrajiny, nicméně s velmi nízkou intenzitou a jeho řešení spočívá v politické, a nikoliv vojenské rovině. V kontextu vztahů EU/NATO k Ruské federaci bylo v roce 2019 prioritní nasazení v pobaltských státech, v rámci odstrašení potenciální ruské hrozby, a i nadále lze předpokládat, že Pobaltí bude v tomto ohledu místem hlavního působení součástí AČR.

EKONOMICKÝ SEKTOR

Z ekonomického pohledu lze rok 2019 označit za období rostoucí nejistoty. Většina prognóz pro tento rok předpokládala zpomalení světové ekonomiky, což předznamenalo i reálný vývoj na světových trzích. Růst ekonomiky by měl být nejhorší za dekádu, tj. od finanční krize v roce 2009. Mezi nejčastěji uváděnými důvody byl nárůst nejistoty mezi investory na finančních trzích v důsledku zvyšujícího se napětí v rámci obchodních politik států. Podobně jako v předchozím roce i zde z globálního pohledu dominovala obchodní válka mezi USA a ČLR. Obchodní válka mezi těmito globálními leadery začala opětovně eskalovat v druhé polovině roku, kdy americká administrativa zavedla nová cla na import čínské produkce do USA. ČLR dle očekávání reagovala rovněž zavedením celních opatření na americké produkty a provedla devalvací své měny, aby zmírnila dopady celní zátěže na svůj export. Poté došlo k jistému uvolnění ve vzájemné obchodní výměně a obchodní válka neeskalovala. Nicméně obavy z dalšího negativního vývoje a možného vyhocení obchodních vztahů mezi největšími světovými ekonomikami přetrvávaly až do konce roku 2019.

Pro státy EU je významným faktorem závislost na mezinárodním obchodu a nárůst amerického a čínského protekcionismu má tedy negativní dopady i na vývoj v Evropě. Jedním z následků uvedeného vývoje tak bylo i zpomalení růstu evropského HDP ve druhé polovině roku 2019. Klesající dynamika globálního obchodu zasáhla i hospodářské jádro EU a klíčového partnera ČR v ekonomickém sektoru, tj. SRN. Německé hospodářství bylo v roce 2019 konfrontováno se slabší globální poptávkou, což mělo negativní dopad na německý export a průmyslovou výrobu. Po tomto ochlazení ekonomiky se také v SRN začaly častěji než v minulosti akcentovat obavy z možné recese. Nepříliš úspěšné byly vládní snahy zbrzdit ekonomický pokles zavedením stimulačních opatření pro německou ekonomiku, což je však mimo jiné i odrazem vnitropolitického vývoje v SRN a oslabování pozice dosavadních politických hegemonů. Další vývoj německé ekonomiky bude rovněž zásadně ovlivněn politickými rozhodnutími z roku 2019, pokud budou realizována. Pod silným a vzrůstajícím tlakem environmentalistického hnutí byly deklarovány rozsáhlé závazky ke snižování emisí. Předpokládaný plošný přechod k obnovitelným zdrojům energie a tzv. zelené ekonomice s sebou nese nutnost velké transformace německé

ekonomiky. Tento proces razantní proměny německého průmyslu si vyžádá enormní náklady a může vést i ke ztrátě jeho dosavadní konkurenceschopnosti na globálních trzích. Ekonomický sektor v SRN je tak zásadním způsobem konfrontován se sektorem politickým a environmentálním, což bude mít značné dopady na hospodářský vývoj v celé Evropské unii. K velmi ambiciózním plánům na dosažení uhlíkové neutrality do poloviny 21. století se v roce 2019 přihlásila i EU jako celek, což může do budoucna představovat pro ekonomicky méně silné státy značný problém. Je však otázka, zda tento deklarovaný přechod vůbec zvládne i SRN, nejsilnější a nejvyspělejší evropská ekonomika, se svým enormním potenciálem. Záměr Evropské unie implementovat obdobnou transformaci v hospodářsky slabých ekonomikách menších členských států pak může mít sice pozitivní dopady v regionálním environmentálním sektoru, ale zároveň krajně negativní pro jejich ekonomický vývoj i celkovou výkonnost EU a její pozici v globálním měřítku.

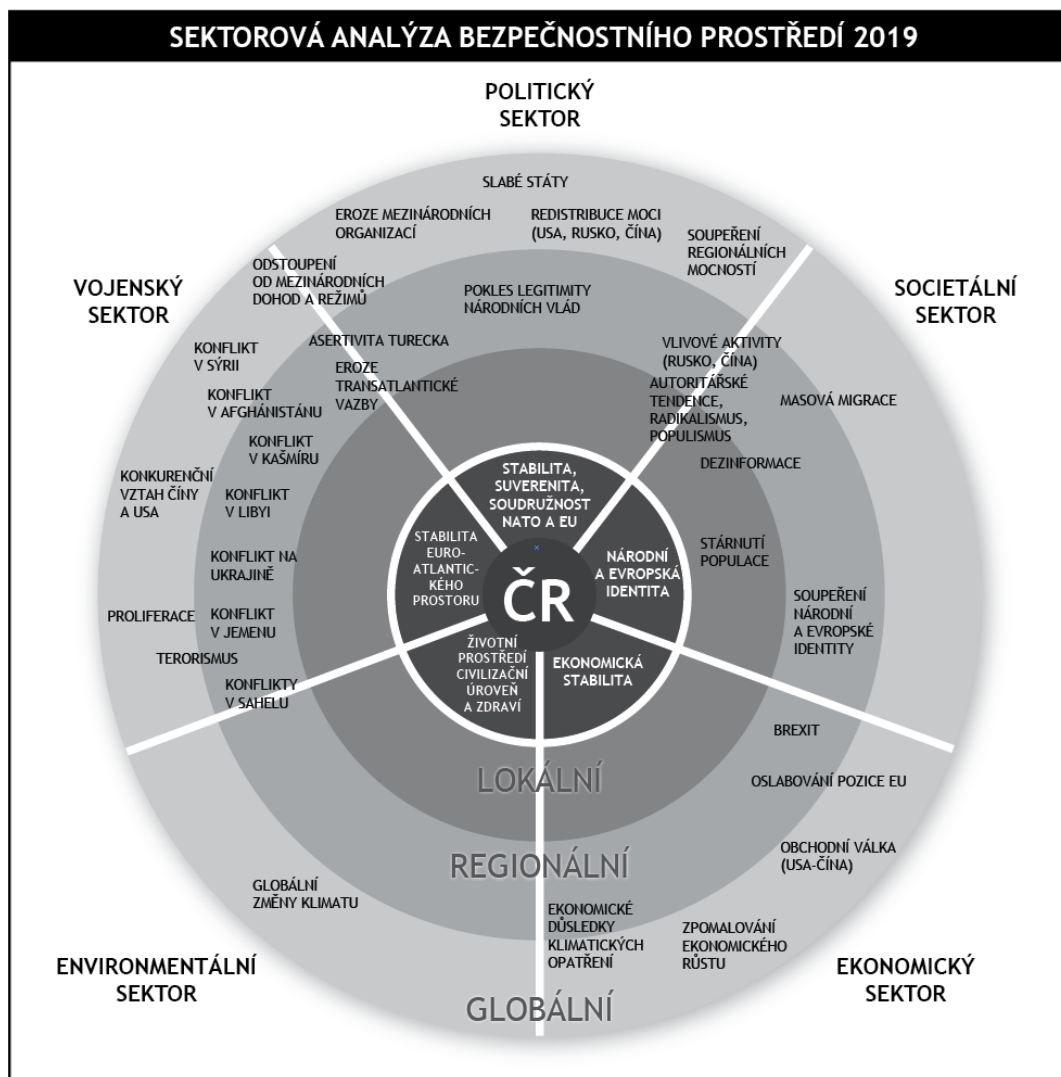
Dalším faktorem, který ovlivňoval ekonomický vývoj v evropském prostoru, byla realizace *Brexitu*. Hrozba tzv. tvrdého *Brexitu* se jevila díky chaotickému vývoji ve Spojeném království jako poměrně reálná až do konce roku a přispívala k nárůstu nejistoty mezi evropskými investory. Odchod britské ekonomiky z EU představuje nepochybně jeden ze zásadních procesů, které se odrazí i v globálním ekonomickém sektoru. Evropská unie představovala do *Brexitu* největší společný trh na světě, což společně se srovnatelným trhem v USA představovalo téměř polovinu globální ekonomiky. Tato dílčí fragmentace evropského ekonomického prostoru patrně oslabí dosavadní pozici jak EU, tak i Spojeného království nejen ve vztahu k USA, ale i dalším silným ekonomikám, zejména pak ČR.

V samotné EU pak lze sledovat i v ekonomickém sektoru projekci odlišných zájmů a přístupů, což rovněž přispívá k oslabování pozice EU vůči globálním partnerům i konkurentům. Lze to ilustrovat například na případu snah některých členských států EU, včetně České republiky o zavedení tzv. digitální daně, jejíž pomocí by měly státy reagovat na rostoucí ekonomický význam virtuálního prostoru. Iniciátorem těchto snah byla Francie, jejíž záměr zdanit působení amerických korporací působících v tomto sektoru, vedl USA ke hrozbě zavedení odvetných opatření na francouzský export. Obdobný záměr v roce 2019 deklarovala i Česká republika, což se rovněž nesetkalo s pochopením americké strany. Čeští stoupenci silné transatlantické vazby obdobné záměry kritizovali jako projev spojenecké neloajality, resp. zcela zbytečné a k neúspěchu odsouzené obchodní konfrontace s USA. Dalším problematickým bodem byla i v roce 2019 otázka energetické bezpečnosti, resp. budování plynovodu *Nordstream 2*. Některé státy severní a východní Evropy i USA nadále deklarovaly obavy, že zprovoznění plynovodu zvýší nežádoucí závislost SRN/EU na Ruské federaci a povede k dalšímu ekonomickému i politickému oslabení Ukrajiny. Projekt *Nordstream 2* názorově rozdělil v jiných otázkách úzce kooperující francouzsko-německý tandem, nicméně SRN jako předpokládaný hlavní odběratel nehodlá na realizaci rezignovat. Pro ČR sice tento projekt představuje možnost posílení tranzitního potenciálu i pozitivní ekonomické dopady, na druhé straně se neřadí mezi otevřené stoupence *Nordstream 2* s ohledem na své partnery z V4. *Nordstream 2* patrně nepředstavuje z politického ani ekonomického hlediska ohrožení energetické bezpečnosti EU či zásadní posílení ruského vlivu. Omezení některých dosavadních tras je pro některé doposud tranzitní státy, včetně členů Visegrádské skupiny, velmi senzitivní záležitostí, neboť výpadek z příjmů z tranzitních poplatků může oslabit jejich ekonomiky.

Implikace pro ozbrojené síly

Ekonomický vývoj v roce 2019 naznačil, že ekonomický růst nebo udržení stávající prosperity nemusí mít trvalý či dlouhodobý charakter a nelze vyloučit ochlazení ekonomiky v globálním prostředí. Hospodářská stagnace či slábnoucí konjunktura by výrazným způsobem ovlivnila i českou proexportní ekonomiku. Výraznější pokles státních

příjmů by zcela jistě přinesl nižší ochotu společnosti, a následně i politických elit alokovat státní finance pro potřeby obrany. Ve vztahu k deklarované ambici dosáhnout 2 % z HDP státu na obranu do roku 2024 nedošlo v roce 2019 k výraznějšímu posunu. Naopak některá vyjádření ze strany politických činitelů přinesla jisté zpochybnění reálnosti tohoto závazku. Pro AČR je z tohoto důvodu prioritou finalizovat aktuálně probíhající akviziční procesy, event. realizace těch nejzásadnějších a nejpotřebnějších pro udržení či posílení stávajících schopností.



Sektorová analýza bezpečnostního prostředí 2019.

Bezpečnostní prostředí. Sektorová analýza a implikace pro ozbrojené síly ČR 2019

Autoři:

[Mgr. Richard Stojar, Ph.D.](#) (vedoucí kol.)

[Mgr. Vendula Divišová, Ph.D.](#)

[Mgr. Dominika Kosárová, Ph.D., M.A.](#)

[PhDr. Libor Frank, Ph.D.](#)

[Mgr. et Mgr. Jakub Fučík, Ph.D.](#)

[Ing. Antonín Novotný, Ph.D.](#)

[Ing. Jan Břeň, Ph.D.](#)

Mgr. Miroslava Pavlíková

[Mgr. Adam Potočňák](#)

Grafická a ediční úprava: Mgr. Martin Doleček

Vydavatel: Univerzita obrany v Brně

Rok vydání: 2020

Vydání: první

<https://www.unob.cz/cbvss/Stranky/publikace.aspx>